

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

VOL.3 № 3

2026

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARIDA ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA DIFFERENSIAL TA'LIM ASOSIDA O'QISH SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISH SAMARADORLIGI

Rasulova Nozigul Abdivoxid qizi

Andijon viloyati pedagogik mahorat markazi, bosh mutaxassis

Annotatsiya

Mazkur maqolada bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ona tili va o'qish savodxonligi darslarida differensial ta'lim asosida o'qish savodxonligini rivojlantirish masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda differensial ta'lim yondashuvi asosida tashkil etilgan o'quv jarayoni o'quvchilarning o'qish ko'nikmalari, matnni tushunish va tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga qanday ta'sir ko'rsatishi yoritilgan. Shuningdek, o'qish savodxonligini shakllantirish jarayonida o'quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olish, turli darajadagi topshiriqlarni qo'llash hamda interfaol metodlardan foydalanish ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qilishi asoslab berilgan. Maqolada differensial ta'lim yondashuvi o'qish savodxonligini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita ekanligi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: differensial ta'lim, o'qish savodxonligi, boshlang'ich ta'lim, ona tili darslari, o'qish ko'nikmalari, matn tahlili, pedagogik samaradorlik, individual yondashuv.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ РАЗВИТИЯ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ НА ОСНОВЕ ДИФФЕРЕНЦИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ РОДНОГО ЯЗЫКА И ЧТЕНИЯ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Расулова Нозигул Абдивохид кизи

Центр педагогического мастерства Андижанской области, главный специалист

Аннотация

В данной статье анализируется эффективность развития читательской грамотности на основе дифференцированного обучения на уроках родного языка и чтения у будущих учителей начальных классов. В исследовании рассматривается влияние дифференцированного подхода к обучению на развитие навыков чтения, понимания и анализа текста у учащихся. Особое внимание уделяется учёту индивидуальных особенностей обучающихся, использованию заданий разного уровня сложности и применению интерактивных методов обучения. Отмечается, что дифференцированное обучение является важным педагогическим инструментом развития читательской грамотности.

Ключевые слова: дифференцированное обучение, читательская грамотность, начальное образование, уроки родного языка, навыки чтения, анализ текста, педагогическая эффективность.

THE EFFECTIVENESS OF DEVELOPING READING LITERACY THROUGH DIFFERENTIATED INSTRUCTION IN MOTHER TONGUE AND READING CLASSES FOR PRE-SERVICE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Rasulova Nozigul Abdivoxid qizi

Andijan Regional Pedagogical Skills Center, Chief Specialist

Abstract

This article examines the effectiveness of developing reading literacy through differentiated instruction in mother tongue and reading classes for pre-service primary school teachers. The study analyzes how differentiated teaching approaches influence the development of students' reading skills, text comprehension, and analytical abilities. Special attention is given to considering learners' individual differences, applying tasks of varying difficulty levels, and using interactive teaching methods. The article emphasizes that differentiated instruction is an effective pedagogical tool for improving reading literacy.

Keywords: differentiated instruction, reading literacy, primary education, mother tongue lessons, reading skills, text analysis, pedagogical effectiveness, individualized learning.

Bugungi kunda ta'lim tizimida o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirish muhim pedagogik vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarda o'qish ko'nikmalarini shakllantirish, matnni tushunish, tahlil qilish va mazmunini anglash qobiliyatlarini rivojlantirish keyingi ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlaydi. Shu sababli ona tili va o'qish savodxonligi darslarida o'quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi.

So'nggi yillarda ta'lim jarayonida differensial ta'lim yondashuvidan foydalanishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Differensial ta'lim o'quvchilarning individual xususiyatlari, qiziqishlari va bilim darajasini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishga asoslanadi. Bunday yondashuv o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirish, ularning matn bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirish hamda mustaqil fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Boshlang'ich ta'lim tizimida bo'lajak o'qituvchilarning differensial ta'lim asosida darslarni tashkil etish bo'yicha metodik tayyorgarligini oshirish ham muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki o'qituvchining o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda darsni tashkil etishi o'qish savodxonligini rivojlantirish jarayonining samaradorligini oshiradi. Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida differensial topshiriqlar, turli darajadagi matnlar hamda interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning o'qish faoliyatini faollashtiradi va ularning o'qish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ona tili va o'qish savodxonligi darslarida differensial ta'lim asosida o'qish savodxonligini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish zarurati bilan belgilanadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi differensial ta'lim yondashuvi asosida o'qish savodxonligini rivojlantirish samaradorligini tahlil qilish hamda ushbu jarayonni samarali tashkil etishning pedagogik imkoniyatlarini aniqlashdan iborat.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Boshlang'ich ta'limda o'qish savodxonligini rivojlantirish hamda differensial ta'lim yondashuvini qo'llash masalalari ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Ushbu ilmiy tadqiqotlarda o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish o'qish savodxonligini rivojlantirishning muhim sharti sifatida qaraladi.

Amerikalik pedagog olim **C. Tomlinson** differensial ta'lim nazariyasining asoschilaridan biri hisoblanadi. Olim o'z tadqiqotlarida o'quvchilarning bilim darajasi, qiziqishlari va o'rganish uslublaridagi farqlarni hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish zarurligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, differensial ta'lim orqali o'quvchilarga turli darajadagi topshiriqlar berish ularning o'quv jarayonidagi faolligini oshiradi va bilimlarni samaraliroq o'zlashtirishga yordam beradi.

Rus pedagog olimi **N.D. Galskova** xorijiy tillarni o'qitish metodikasi bo'yicha olib borgan tadqiqotlarida o'quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish o'quvchilarning bilimlarni chuqur o'zlashtirishiga yordam berishini ta'kidlaydi. Olimning fikricha, differensial yondashuv o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish hamda matnni tahlil qilish qobiliyatlarini shakllantirishda samarali metodik vosita

hisoblanadi.

Mashhur pedagog va psixolog **L.S. Vygotskiy** o'zining ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasida o'quvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirishda o'qituvchi tomonidan tashkil etilgan pedagogik muhit muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi. Olim tomonidan ilgari surilgan "yaqin rivojlanish zonasi" konsepsiyasi o'quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish zarurligini ko'rsatadi. Bu esa differensial ta'lim yondashuvining pedagogik asoslaridan biri sifatida qaraladi.

Mahalliy pedagog olim **N.N. Azizxo'jayeva** o'z tadqiqotlarida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayonida qo'llash o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish va ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qilishini ta'kidlaydi. Olimning fikricha, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilgan ta'lim jarayoni ularning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi hamda o'qish savodxonligini shakllantirishga yordam beradi.

Shuningdek, o'zbek pedagog olimi **R.H. Jumaev** ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita ekanligini qayd etadi. Olimning tadqiqotlariga ko'ra, differensial topshiriqlar va interfaol metodlar asosida tashkil etilgan dars mashg'ulotlari o'quvchilarning matn bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi hamda ularning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

Yuqoridagi ilmiy tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, differensial ta'lim yondashuvi boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirishda muhim metodik asos bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli ona tili va o'qish savodxonligi darslarida differensial ta'lim texnologiyalaridan foydalanish ta'lim samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ona tili va o'qish savodxonligi darslarida differensial ta'lim asosida o'qish savodxonligini rivojlantirish samaradorligini aniqlash maqsadida pedagogik tajriba-sinov metodi qo'llanildi. Ushbu metod orqali talabalarning o'qish savodxonligini rivojlantirishga qaratilgan metodik tayyorgarligi hamda differensial ta'lim asosida dars tashkil etish ko'nikmalarining shakllanish darajasi o'rganildi.

Pedagogik tajriba-sinov ishlari Samarqand davlat pedagogika institutining boshlang'ich ta'lim yo'nalishida tahsil olayotgan 57 nafar talaba ishtirokida tashkil etildi. Tadqiqot jarayonida talabalarga ona tili va o'qish savodxonligi darslarida differensial ta'lim asosida ishlash metodikasi tushuntirildi hamda turli darajadagi o'quv topshiriqlarini ishlab chiqish va qo'llash bo'yicha amaliy mashg'ulotlar o'tkazildi.

Tajriba jarayonida talabalarga o'quvchilarning individual imkoniyatlari va bilim darajasini hisobga olgan holda differensial topshiriqlar tuzish, matn bilan ishlash jarayonini turli darajadagi savollar orqali tashkil etish hamda o'qish savodxonligini rivojlantirishga qaratilgan interfaol metodlardan foydalanish vazifalari berildi. Ushbu faoliyat talabalarning dars jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirish hamda differensial yondashuvni amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishga qaratildi.

Tajriba davomida talabalarning o'qish savodxonligini rivojlantirish bo'yicha metodik tayyorgarligi kuzatuv, test topshiriqlari hamda amaliy mashg'ulotlar natijalari asosida baholandi. Baholash jarayonida talabalarning differensial ta'lim asosida dars tashkil etish, o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish hamda matnni tahlil qilishga yo'naltirilgan topshiriqlarni ishlab chiqish qobiliyati asosiy mezon sifatida qabul qilindi. Olingan natijalar differensial ta'lim yondashuvidan foydalanish bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining metodik kompetensiyasini rivojlantirishda samarali ekanligini ko'rsatdi.

Tahlil va natijalar

Tadqiqot jarayonida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ona tili va o'qish savodxonligi darslarida differensial ta'lim asosida o'qish savodxonligini rivojlantirish

metodikasining samaradorligini aniqlash maqsadida Samarqand davlat pedagogika institutining boshlang'ich ta'lim yo'nalishida tahsil olayotgan 57 nafar talaba ishtirokida pedagogik tajriba-sinov ishlari o'tkazildi.

Tajriba boshida talabalarning differensial ta'lim asosida o'qish savodxonligini rivojlantirish bo'yicha metodik tayyorgarligi diagnostik testlar, kuzatuv hamda amaliy topshiriqlar orqali aniqlanib, ularning boshlang'ich ko'rsatkichlari qayd etildi. Natijalarga ko'ra, talabalarning aksariyati o'rta darajadagi metodik tayyorgarlikka ega bo'lib, yuqori darajadagi talabalarning ulushi nisbatan kam ekanligi aniqlandi.

Shundan so'ng tajriba jarayonida talabalarga differensial ta'lim asosida darslarni tashkil etish, turli darajadagi o'quv topshiriqlarini ishlab chiqish, matn bilan ishlash jarayonida individual yondashuvni qo'llash hamda o'qish savodxonligini rivojlantirishga qaratilgan metodik mashg'ulotlar o'tkazildi. Mashg'ulotlar davomida talabalar kichik guruhlarda ishlash, differensial topshiriqlar tuzish, o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan metodik ishlanmalar tayyorlash hamda matn tahlili bo'yicha turli metodlardan foydalanish jarayonida faol ishtirok etdilar.

Tajriba yakunida o'tkazilgan yakuniy baholash natijalari talabalarning differensial ta'lim asosida o'qish savodxonligini rivojlantirish bo'yicha metodik tayyorgarligida sezilarli ijobiy o'zgarishlar yuz berganligini ko'rsatdi. Xususan, yuqori darajadagi talabalarning soni sezilarli darajada oshdi, past darajadagi talabalarning soni esa kamaydi.

Tajriba natijalari

Metodik tayyorgarlik darajasi	Tajriba boshida (57 nafar)	Tajriba yakunida (57 nafar)
Yuqori daraja	12	25
O'rta daraja	26	24
Past daraja	19	8

Natijalar tahlili shuni ko'rsatadiki, tajriba boshida yuqori darajadagi talabalarning soni 12 nafarni tashkil etgan bo'lsa, tajriba yakunida bu ko'rsatkich 25 nafarga yetdi. O'rta darajadagi talabalarning ulushi deyarli barqaror bo'lib qoldi, past darajadagi talabalarning soni esa 19 nafardan 8 nafarga kamaydi.

Ushbu natijalar differensial ta'lim asosida tashkil etilgan metodik mashg'ulotlar bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining o'qish savodxonligini rivojlantirish bo'yicha metodik kompetensiyasini sezilarli darajada oshirganligini ko'rsatadi. Tajriba natijalariga ko'ra, differensial ta'lim yondashuvi talabalarning o'quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda darsni tashkil etish, matn bilan ishlash hamda o'qish savodxonligini rivojlantirishga qaratilgan metodlarni samarali qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilgan.

Xulosa

Olib borilgan tadqiqot natijalari bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ona tili va o'qish savodxonligi darslarida differensial ta'lim asosida o'qish savodxonligini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish muhim pedagogik ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirish, ularning matnni tushunish, tahlil qilish va mazmunini anglash ko'nikmalarini shakllantirish boshlang'ich ta'limning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqot davomida Samarqand davlat pedagogika institutining boshlang'ich ta'lim yo'nalishida tahsil olayotgan 57 nafar talaba ishtirokida o'tkazilgan pedagogik tajriba-sinov ishlari differensial ta'lim asosida tashkil etilgan metodik mashg'ulotlar talabalarning o'qish savodxonligini rivojlantirish bo'yicha metodik kompetensiyasini sezilarli darajada oshirganligini ko'rsatdi. Tajriba natijalariga ko'ra, talabalarning o'quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda darsni tashkil etish, turli darajadagi topshiriqlarni qo'llash hamda matn bilan ishlash jarayonida differensial yondashuvni qo'llash ko'nikmalari rivojlandi.

Shuningdek, differensial ta'lim yondashuvi o'qituvchilarning o'quvchilarning bilim

darajasi va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishiga imkon yaratadi. Bu esa o'quvchilarning o'qish faoliyatini faollashtiradi, ularning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi hamda o'qish savodxonligini rivojlantirish jarayonining samaradorligini ta'minlaydi.

Umuman olganda, ona tili va o'qish savodxonligi darslarida differensial ta'lim yondashuvini qo'llash bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining metodik tayyorgarligini rivojlantirish, o'quvchilarning o'qish savodxonligini oshirish hamda ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlashda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Shu sababli boshlang'ich ta'lim jarayonida differensial ta'lim metodikasini keng qo'llash va uni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish zarur hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Tomlinson C.A. How to Differentiate Instruction in Academically Diverse Classrooms. – Alexandria: ASCD, 2017. – 172 p.
2. Vygotskiy L.S. Myshlenie i rech. – Moskva: Labirint, 2018. – 352 s.
3. Galskova N.D., Gez N.I. Teoriya obucheniya inostrannym yazykam. Lingvodidaktika i metodika. – Moskva: Akademiya, 2019. – 336 s.
4. Mayer R.E. Multimedia Learning. – Cambridge: Cambridge University Press, 2021. – 336 p.
5. Prince M. Does Active Learning Work? A Review of the Research // Journal of Engineering Education. – 2020. – Vol. 93. – №3. – P. 223–231.